

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Том 106, 2021 – 2022

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF HISTORY

Volume 106, 2021 – 2022

ВИЗАНТИЙСКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ В БЪЛГАРИЯ
И ИСТОРИЧЕСКИЯТ ФАКУЛТЕТ
НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ

ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Peter Schreiner BYZANTINE STUDIES IN BULGARIA AND THE FACULTY OF HISTORY OF SOFIA UNIVERSITY

The state area of the present-day Bulgarian Empire has always belonged to the eastern part of the great Roman Empire since the division of the empire in 395 and than to the Eastern Roman (Byzantine) Empire after the fall of the Western Roman Empire, before it gained its first political independence at the end of the seventh century. The proximity to the Byzantine Empire has determined the character of the Bulgarian state in all centuries. So the two International Congresses for Byzantine Studies, in 1934 and 2011, took place on Byzantine soil in a certain sense.

The first of the two congresses was attended by 167 scientists and there were 105 lectures, in 2011 there were 1500 participants and almost 800 lectures. The first congress was still under the patronage of the king, and Vassil Zlatarski was the president of the congress. In 2011, the President of the state took over the patronage, Vassil Gjuzelev and Axinia Dzhurova shared the task of presiding over the Congress. , the Faculty of History took over the organization and assumed the role of a keeper of the Bulgarian-Byzantine tradition.

Keywords: Byzantine Studies, Byzantine Congresses, Sofia, Faculty of History.

Когато през 395 г. Великата Римска империя е разделена, основните територии на бъдеща България, Мизия и Тракия, остават в източната половина. Разделението е предприето от император Теодосий като временна мярка, но то се запазва постоянно и все още разделя Европа на западна и източна част. В продължение на хиляда години източната част е политически и културно доминирана от Константинопол, въпреки че различни части, на първо място България, се откъсват от Константинопол. По този начин източноримската, византийска история винаги е била съществена част от историята на Българското средновековие и посредством много фактори продължава да оказва влияние и до днес. Поради това изучаването на Византия играе важна роля и в развитието на университетското обучение в България, особено в рамките на Историческия факултет на Софийския университет.

Византологията, която се развива като учебен предмет в края на XIX в. едновременно в Германия, Русия и Франция, от самото начало винаги е имала международен характер, който намира видим израз в международните конгреси. Като бивш президент на Международната асоциация за византийски изследвания бих искал да се спра по-подробно на този въпрос по отношение на България.

Неслучайно повечето от тези конгреси се провеждат в границите на Източната Римска империя или в нейната непосредствена сфера на влияние: Букурещ (1924, 1971), Белград (1927, 2016), Атина (1930), Рим (1936), Солун (1953), Истанбул (1955), Охрид (1961), Москва (1991). През 1934 г. и 2011 г. Историческият факултет на този университет е домакин на конгреса. Сега искам да се спра по-специално на тези две събития.

Първият от двата конгреса се провежда между 9 и 16 септември 1934 г. и е открит в тази зала в присъствието на българския цар Борис III и неговия брат Кирил (сним. 1, 2, 3). Научната организация е в ръцете на най-значимия български историк по онова време – Васил Златарски, който е и председател на конгреса. Той е подпомаган от известната личност в света на археологията Богдан Филев, който изпълнява функциите на генерален секретар¹.

---

¹ **Акти**, издадени в: *Известия на Българския археологически институт* 9 (1935) и 10 (1936).

Fig. 1. — L'ouverture du Congrès; au premier plan, de gauche à droite, S. Em. Mgr. Néophyte, Président du Saint-Synode; S. A. R. le Prince Cyrille; S. Exc. M. K. Guéorguiev, Président du Conseil; Sa Majesté le Roi Boris III.

Fig. 2. — Le Ministre de l'Instruction Publique M. Y. Molloy prononçant son discours.

Fig. 4. — La première séance plénière du Congrès; au premier plan, de droite à gauche, le Président de l'Académie des Sciences M. L. Miléitch, S. M. le Roi Boris III, le Recteur de l'Université M. L. Dikov, le Ministre de Tchécoslovaquie M. P. Maxa, le Ministre de Belgique M. M. Cuvelier.

Работата на конгреса е разделена на специалности, ръководени от реномирани български учени, което отразява значението на византологията в рамките на Софийския университет и Историческия факултет. Международната византология и до днес познава техните имена. Историческият раздел се оглавява от Петър Мутафчиев, който, както се казва в програмата, е „професор по история на Византия и Източна Европа“. Филологическата секция се ръководи от Стефан Младенов и Веселин Бешевлиев.

Интересно е да видим и предмета на докладите. Те показват кои теми са били представени за първи път в София по това време. Franz Dölger говори за Българското царство и Византийската империя, Henri Grégoire – за византийския епос и Песента за Нибелунгите, Веселин Бешевлиев – за прабългарските надписи, Francis Dvornik – за Фотий, Venance Grumel – за византийската хронология, Vladimir Mošin – за гръцката и сръбската канцелария, и Thomas Whitmore – за мозайките в „Св. София“ в Истанбул. В тази зала и под егидата на Историческия факултет тогава са представени за първи път много от големите проекти на византийските изследвания през XX в.

През август 2011 г. в София за втори път се проведе Международен конгрес по византистика. Той отново бе открит на това място. Не присъстваше цар. Както 80 години по-рано, Историческият факултет отново организира този конгрес. Времето беше различно и интересите – променени. На конгре-

са през 1934 г. са присъствали 167 участници и са представени 105 доклада. През 2011 г. имаше около 1500 участници и около 800 доклада. Сред активните участници, които през 1934 г. изнасят доклади, фигурират три жени: рускинята Маргарита Андреевна, която живее в Прага и е представителка на Славянския институт, и две българки – Евдокия Петева-Филова и Вера Иванова-Мавродинова. Не преброих жените в програмата от 2011 г.

Научната концепция беше в ръцете на един изключителен член на Историческия факултет – Васил Гюзелев, доайен на българската медиевистика, какъвто е бил Васил Златарски през 1934 г. Както Златарски е подпомаган от Богдан Филов, така до Гюзелев беше Аксиния Джурова, чиито трудове правят византийско-българското книжно изкуство известно по цял свят. Но на това място не бива да забравяме и един друг член на Историческия факултет в по-широк смисъл – Василка Тъпкова-Займова. Тя е само на 10 години, когато се провежда първият конгрес в София. През 2011 година ѝ се падна задачата да изнесе встъпителния доклад. Тя беше избрала заглавието „Entre les deux Congres“², разбира се, на френски език, който през 1934 г. все още е бил преобладаващ (заедно с немския), но за съжаление, през 2011 г. беше по-скоро изключение. Освен това вече нямаше секции, които да са идентични с различните направления на византологията. Конгресът придоби определена насока чрез девиза: „Византия без граници“. Докладите бяха подчинени на обширни исторически теми: *Планините Атон и Синай като културни феномени, Градове и публични пространства, Свободи и ограничения във Византия* и т. н. В общи линии тези исторически теми напълно съответстваха на програмата на Факултета по съвременна история, който отговаряше за организирането на този конгрес.

Един Исторически факултет има много задачи. Международният конгрес не е сред най-важните от тях и студентите не вземат особено участие. Но той остава в историческата памет на Факултета за дълго време като изключително събитие. Той също така показва, че определен клон на научните изследвания има специално значение в този факултет, защото такъв конгрес не се провежда някъде случайно. Това се случи през 1934 г. и отново през 2011-а, тъй като феноменът на връзката с византийския свят е характерна черта на българската култура.

Превод от немски език: *Галина Фингарова*

---

² *Tăpkova-Zaimova, Vasilika. Entre deux congrès. In: Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies. T. I. Sofia, 2011, pp. 38–65.*